

שנת מאסר עבור פירסום האמת - סגירת עתונים בס'סונוא חוק שלטון הרע

מצב הפוך שורר, כמובן, במדינה הסטאלינטרית. שם מותר רק להגיד כי אויבי השלטון הם מנהלים, שקרנים וגנבים. כי התפיסה הציבורית השלטת קובעת שיש להגן על השלטון מפני כל התקפה — בעוד האזרח הפקר להתקפת השלטון.

החוק המוצע מעביר את ישראל במכה אחת מן התפיסה הדמוקרטית אל התפיסה הקומוניסטית או הפאשיסטית. הדבר מתבטא בכמה וכמה צורות:

● שום אזרח אינו יכול עוד לתבוע משהו לדין פלילי על לשון הרע, כפי שיכול היה עד כה. לפי החוק המוצע, רק המדינה יכולה להגיש משפט פלילי על לשון הרע. האזרח יכול רק להגיש משפט אזרחי על נזקים. מה שהבדל? האזרח משפט אזרחי עולה בכסף רב, ביחס ישיר לסכומי הנזקים הנבעים. ואילו משפט פלילי הוא חינם. לפיכך חלה בחוק המוצע הרעה נכרת מאד לרעת האזרח: להבא יוכל להגיש משפט רק מי שהשלטון רוצה ביקרו, או אדם עשיר (ולפי המצב בארץ, שני הדברים כמעט מזוהים).

● השלטון הוא מחוסן. אזרח אינו יכול להגיש אפילו משפט אזרחי נגד בעליהם המוצאים עליו לשון הרע, בעוד שהשלטון יכול להגיש משפט נגד האזרח. במה דברים אמורים? כל שרי הממשלה וחברי הכנסת מחוסנים בהתאם לחוק. יכול דויד בן-גוריון לכתוב מאמר (כפי שעשה השבוע), להאשים את "הכנענים, הפעולה השמית ועתונאים מופקרים" בפגיעה בצבא ובבטחון המדינה. אף אחד מן הנפגעים אינו יכול לתבוע את בן-גוריון למשפט. אך אם יגיד אחד מהם את אותו הדבר עצמו על בן-גוריון, הוא יהיה צפוי עתה למאסר כל שנה.

מכל מערכות ההשמצה בארץ, מערכת ההשמצה של השלטון עצמו היא הקטלנית והשיטתית ביותר. ראשי המישר משמיצים את יריביהם ללא הפסק. מעלילים עליהם שהם בוגדים, אויבי הבטחון, סוכני קאהיר ומוסקבה, משחיתים הונערי, ועוד ועוד. לעתים קרובות נעשה הדבר במימכים רשמיים מחוסנים. כך זכורה, למשל, הודעת הרשמית של יחזקאל סהר, בימי כהונתו כמפקח כללי, כי הקצין זאב שטיינברג מתרועע עם זונות. שטיינברג, אדם נשוי ואב לילדים, לא יכול היה לתבוע את עלבונו.

בפני כל ההשמצה האלה אין שום הגנה — ולפי החוק המוצע הורע המצב עוד יותר. במלים אחרות: החוק המוצע הוא כולו מכשיר של השלטון נגד האזרח. הוא משאיר את האזרח עצמו, אשר לשם הגנה על שמו הטוב מוגש החוק ככיסוי, מוגן עד אין שיעור פחות מאשר קודם לכן.

★ ★ ★

האמת אינה חשובה

ענייני מבריע שני הוא: להבא האמת לא תהווה הגנה. אחד מאבות התחיקה האנגלית הקיימת הוא הכלל: לא יכול דבר להיות לשון-הרע, אם הוא אמת. במידה שהחוק הקיים עד כה מגביל כלל זה, הרי זו הגבלה עניינית, לא מהותית.

ואילו לפי החוק המוצע, כמעט ולא חשוב אם לשון-הרע היא אמת, או לא.

● אפילו אם לשון-הרע היא אמת, אסור לפרסם אותה אלא אם "הפירסום לא חרג מתחום הדרוש לטובת אותו עניין ציבורי". מי קובע מה דרוש לעניין ציבורי? למשל: אם סגן-שר-הבטחון שיקר בכנסת באמרו כי לא יכולים להיות עוזרים באנגולה, ואם מביאה העתונות הוכחות ברורות שישנם עוזרים שם, ואם העולם הזה יוצא בכתבת-שער הקובעת: "אתה שקרן, מר פרס" — האם קביעה זו, אף שהיא אמת לאמיתה, חורגת מן התחום הדרוש לטובת העניין הציבורי, או לא?

החוק אינו משיב שום תשובה על כך, והוא נותן בידו פרקליט המדינה את האפשרות לדרוש את סגירת "העולם הזה" ואת שליחת עורכו, מנהליו, מדפיסיו ועובדיו למאסר — אפילו יוכיחו שדיברו אמת.

● אפילו אם לשון-הרע היא אמת, דורש החוק כי המפרסם יוכיח בבית-המשפט כי היו בידיו כל ההוכחות והאסמכתאות לפני הפירסום.

במה דברים אמורים? נניח כי העולם הזה קיבל ידיעה סודית כי במסערה נסגרו ההליכים הפליליים נגד ידידו של עמוס בן-גוריון, שייקה ירקוני, וזשפתיו בתיק אירסו. נניח כי הידיעה באה מפי מודיע סודי בצמרת המסערה, שגם הראה לעורך העולם הזה בסודי סודות את ההוכחות. העולם הזה פירסם את הדברים.

לפי החוק שעד כה, קיבל העורך על עצמו במקרה זה סיכון מוצדק. הוא קיחה כי במשפט, אם יוגש נגדו, יוכל להכריח את המסערה לגלות את התיקים שלה, וכי תיקים אלה יגלו את האמת.

אמנם גם עד כה היה זה סיכון חמור, והעורך ידע שהוא עלול ללכת בגללו לבית הסוהר. כי כאשר הועלתה במשפט הדרישה להביא לבית-המשפט את תיק אירסו, טען שר המסערה כי הוא "חסוי", ואסור להביאו. רק הודות להתערבות בית-המשפט העליון הוכרחה המסערה להביא את התיקים — ואז באמת נתגלה כי טענות העולם הזה וסודות המסתובבים היו אמת.

לפי החוק המוצע, יהיה המצב שונה לגמרי. הנאשם יצטרך להוכיח כי היו בידיו ההוכחות לפני הפירסום. במלים אחרות: הוא יצטרך לגלות לבית-המשפט מי היה המודיע, ומה הביא לו המודיע.

מובן מאליו ששום עורך הגון לא יעשה זאת. על כן ילך לבית-הסוהר לשנה אחת, ועתונו ייסגר.

יש בחוק המוצע עוד התחכמות אחת. הוא מטיל אחריות פלילית ואזרחית גם על האיש המביא את הידיעה עצמה לעיתון. משמע שאם יגלה העורך לבית-המשפט את המודיע — ילך המודיע לבית-הסוהר יחד עמו.

★ ★ ★

המשפט הוא פור

קודה מברעת שרישית נוגעת לבת-ענינה של מדינת-החוק: פומביות המשפט. לפי הכללי האנגלי, "הצדק אינו צריך רק להיעשות, אלא גם להיראות". כי רק בדרך זו אפשר לשכנע את האזרח כי הדין הוא דין צדק, כי השופט אינו מכור לשלטון. ורק בדרך זו יש אפשרות לאזרח לשקול אם החוק הוא חוק צדק, או שמא יש צורך לפעול למען שינויו.

לפי החוק הקיים, מותר לשופט להעלים הליכים משפטיים על-ידי איסור הפירסום רק לשם שמירה על בטחון המדינה, לשם הגנה על המוסר או לשם הגנה על שלום של קטין. עתה מצטרף אליהם נימוק נוסף: שמירה על האינטרס של השלטון, או של מי שהשלטון רוצה ביקרו.

בזמן האחרון כבר נפרצו פרצות חמורות בחומת פומביות המשפט. חוק בטחון המדינה

למראית-עין, חוק לשון הרע הוא חוק תמים למדי. בקריאה שיטתית, כמעט ואין הבדל בינו לבין חוקים קודמים, כגון הסעיפים של "הוצאת שם רע" בפקודת החוק הפלילי משנת 1936, והסעיפים על הוצאת שם רע בפקודת הנזיקים האזרחיים, משנת 1944. כל הסעיפים האלה שאובים מן החוק האנגלי, הגמאצ בתוקפו בבריטניה גם עתה. שם אין איש חולם לשנותו במאום.

אולם קריאה מעמיקה יותר מוכיחה כי דמיון זה אינו אלא שיטחי. בכל העניינים החשובים באמת, חל בחוק החדש מיפנה מכריע. כל השינויים האלה יחד מהווים פגיעה חמורה ביסודות המקודשים ביותר של זכויות האדם והאזרח. היינו, בחופש הדיבור ובחופש העתונות, שקודשו מאז המהפכות האמריקאית והצרפתית ועד לאמנת זכויות האדם של האו"ם.

הדברים אמורים כלשונו החוק יבשה, חבויים כפסוקים הנראים תמימים למדי לאדם שאינו בקיא בלשון המשפט. אולם השפעתן תהיה מוחצת.

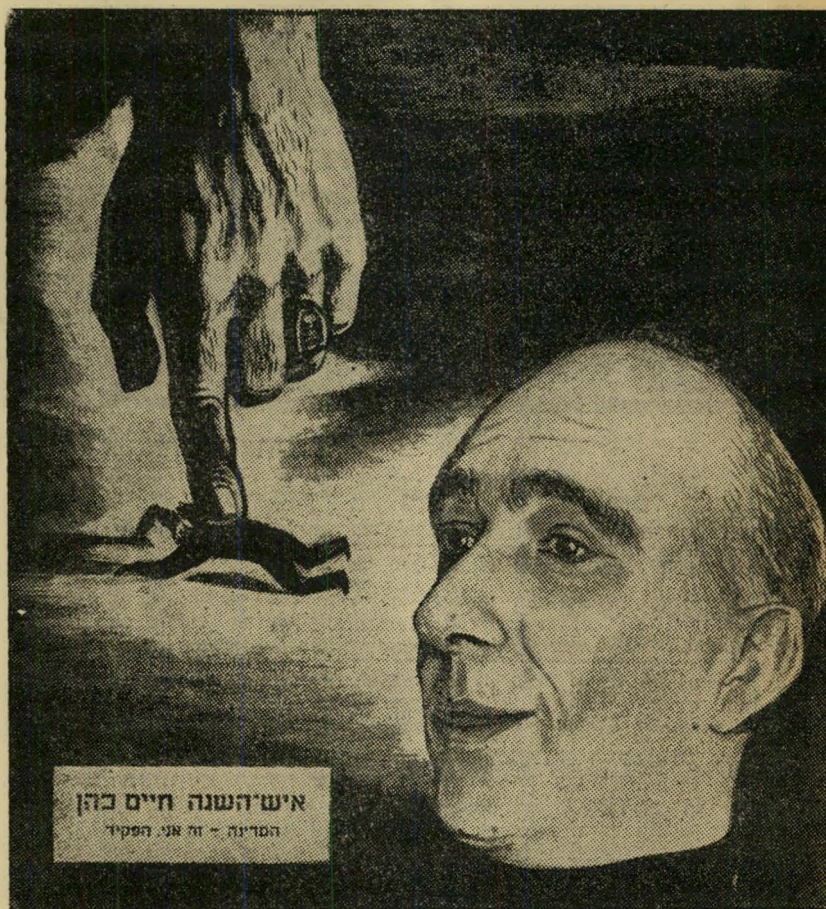
★ ★ ★

למען החוק, נגד החדש

נשא החוק כולו הוא "לשון הרע", כפי שהיא מוגדרת בסעיף 1 של החוק, כדלהלן:

1. לשון הרע היא פירסום שנותן אדם — בדפוס, בכתב, בצור, בדמות, בתנועה, בדיבור, בקול או בכל אמצעי אחר — לדבר הפוגע באדם אחר, או בכבודו, באחת הדרכים האלה:
- (1) מייחס לו מעשה פשע או עוון, לרבות מעשה שנעשה בחוק-לארץ, והיה פשע או עוון אילו נעשה בישראל;
- (2) מייחס לו התנהגות שאינה יוגנת במשרה ציבורית;
- (3) עלול להזיק לו במשלה-ידו, במקצועו או במשרתו;
- (4) עלול לעשותו ברבים מטרה לשינאה, לבוז או ללעג;
- (5) עלול לגרום לכך שבני-אדם יתרחקו ממנו או יימנעו מחברתו.

זוהי הגדרה מרחיקת-לכת עד מאד. אולם אין היא שונה בהרבה מן ההגדרה בחוקים הקודמים. אך החוקים הקודמים בנו סייגים רבים סביב לסעיף זה, כדי למנוע בעדו מלפגוע

איש-השנה חיים כהן
המדינה - זה אני הפקיד

על שער "העולם הזה" היועץ המשפטי חיים כהן, כאיש השנה

בזכויות האדם ובחופש המאבק הפוליטי. ואילו החוק המוצע עוסק בעיקר בשבירת כל הסייגים.

הגנה על שמו הטוב של אדם — היא חיונית כשלעצמה. אולם מי זקוק להגנה זו? ההגיון מחייב כי יש להגן על החלש מפני החזק, היינו על האזרח הפשוט מפני השלטון. החוק המוצע עושה את ההיפך: הוא מגן על החזק מפני החלש, על השלטון מפני האזרח הפשוט.

במדינת-חוק דמוקרטית, מותר לקלל את השלטון, לגרוס, לחרפו. לפי התפיסה הציבורית המקובלת, זו אף מיצחה. מוטב להרבות מאשר למעט. כי רק השוט של הביקורת הציבורית המתמדת, המופרות אפילו, מונע בעד השלטת להתפתחות לפיתויים הרובצים לפתחו — פיתויי הרדונות, השחיתות, ניצול המישרה לרעה.

תפיסה זו אינה מרחמת על שליח-הציבור. להיפך: היא קובעת כי ברגע בו מחליט אדם להיכנס לזירה הפוליטית, הרי הוא מקבל על עצמו את הצליפות של שוט הביקורת. לכן רגיל לגמרי בארצות-הברית ובארצות אחרות לקרוא בעתונים פסוקים שהיו מוצעים אזרחים ישראלים רבים. כגון: "הגשיא אייזנהואר הוא אידיוט", "הגשיא דה" גול הוא רמאי וגנב זקן", "מר מקמילאן הוא שקרן".